

Nr 290.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående
folkstyrelsens vidgande.

På de i motionen nr 289 anförda skäl (sid. 28—33, 78) och under ytterligare åberopande av bifogade framställning av generalsekreteraren i den stora nordamerikanska organisationen för folkstyrelsens utveckling hemställes:

att riksdagen ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte

1) taga under övervägande angelägenheten att folkstyrelsen vidgas till icke blott valrätt utan även omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor och att därvid objektiv kunskap i det ämne varöfver skall beslutas, meddelas de röstande genom statens förmedling, ävensom, efter undersökning av olika system för en sådan folkstyrelse såsom »initiativ» och »referendum» med flera, för riksdagen framlägga förslag till erforderliga ändringar i grundlagarna för ändamålet; samt

2) utsända en kommission för att på platsen vinna erfarenheter om det i vissa nordamerikanska stater införda systemet för folkstyrelse med initiativ, referendum och återkallelse av mandat.

Stockholm den 3 februari 1917.

Carl Lindhagen.

*Bilaga.***Folkstyrelsens utveckling i Amerika.***Av Judson King.*

Ett århundrades försök med självstyrelse, genom valda lagstiftare och ämbetsmän, har skänkt det amerikanska folket en del värdefulla erfarenheter, som jag tror ha universell betydelse.

Bland dessa kunna nämnas:

1. Att icke allt är demokratiskt, som bär detta namn. Den folkliga självstyrelsens »principer» äro endast av föga värde utan ärliga och verksamma bestämmelser beträffande deras praktiska användning.

2. Att ett pålitligt system för offentliggörande, genom vilket folket beredes tillfälle att få veta sanningen om statsangelägenheterna, är en nödvändig beståndsdel i varje demokratisk styrelseform.

3. Att absolut bestämmanderätt i offentliga angelägenheter icke utan fara kan tillerkännas valda personer. Politiker och politiska partier bryta allt för ofta sina löften och förråda det allmänna bästa.

4. Att partivälde är en källa till allvarliga faror för friheten, och att därför en skarp kontroll från folkets sida är av nöden.

Under 1890-talet fick det amerikanska folket upp ögonen för det faktum, att det i verkligheten styrdes av politiska »maskiner», som voro intimt lierade med trusterna och andra särintressen. I striden för befrielsen uppdagade väljarna att deras politiska repskap voro föråldrade. De försökte bekämpa en det tjugonde århundradets fiende med vapen från det adertonde. Men ingen tänkte här på återgång. Vad som behövdes var icke mindre utan mer demokrati. Styrelsen genom valda representanter, som utövade hela den politiska makten, hade slagit fel, och folket beslöt därför att taga makten omedelbart i sin egen hand.

Så begynte agitationen för initiativ (rätt för folket att framställa lagförslag) och referendum (rätt att hänskjuta frågor till allmän folkomröstning), medel som träffade det onda i dess rot. Man bildade organisationer i många stater och städer, och de kröntes av en förvånansvärd framgång.

Redan nu ha, som vi senare skola se, sjutton stater och flera hundra städer infört dessa reformer. Rörelsen går raskt framåt och skall snart ha erövrat hela landet. Den engelska historikern James Bryce yttrar om denna rörelse att »den kommer att visa sig vara en händelse av utomordentlig betydelse». En annan uppmärksam iakttagare har sagt: »Det är en av de mest betydelsefulla ändringar som någonsin skett i den amerikanska styrelseformen».

Låt oss emellertid undersöka de nya metoderna.

Den viktigaste fördel folket har vunnit är förslagsrätten (initiativ), som ger folket makt att föreslå och genomdriva lagar samt även att förändra styrelseformen (grundlagarna) genom sin egen omröstning. Det är alltså icke längre som hittills tvunget att vänta i årtal på en reform för att sedan — såsom allt för ofta hänt — bli bedraget på valutan därav emedan de s. k. »representanterna» till

sist fört igenom den i förfuskad form. Närhelst en folkmajoritet i en stat vill ha någonting gjort, kan den även få det utfört, och då är det varken för tidigt eller för sent.

I praktiken verkar förslagsrätten på följande sätt: En viktig sak förkastas eller nekas behandling av statens lagstiftande församling. En grupp av medborgare eller en organisation upptar då denna lag, antingen i den form, vari den förut framlagts till behandling, eller ock utarbetad till ett självständigt förslag, som man låter trycka på petitionsblanketter och skicka omkring. Om åtta procent av statens valmän underskriva petitionen, måste statssekreteraren förelägga väljarna förslaget till avgörande. Omröstningen verkställs icke särskilt för varje sak för sig, utan frågorna bli avgjorda vid tillfället för nästa allmänna val. På en särskild plats på röstsedeln eller i somliga stater på en särskild sedel finnes en kort »titel», som beskriver lagen, och mitt för denna stå orden »ja» och »nej». Om de röstandes majoritet strukit under »ja», är förslaget godkänt av folket och träder i kraft som lag.

Den andra rättighet, folket försäkrat sig om — det s. k. referendum — lägger i dess hand ett praktiskt medel att förhindra genomförandet av lagar eller koncessioner, som antagits av den lagstiftande makten, om det finner att dessa icke böra godkännas. Inom loppet av nittio dagar efter antagandet av en lag kan en ansökan av fem procent av valmännen insändas till statssekreteraren och lagens ikraftträdande uppskjutes tills vidare. Vid nästa val blir det så omröstning om saken på samma sätt som om insända förslag, och om flertalet röstar »nej», är lagen förkastad.

Sextio dagar före valet kommer ett cirkulär, tryckt och distribuerat på statens bekostnad, till varje särskild valman i staten. Cirkuläret innehåller officiella avtryck av de förslag, om vilka det skall röstas, och tillika inlägg för och emot förslagen. Varje organisation, medborgargrupp eller enskild person kan få sitt inlägg medtaget i cirkuläret mot att underskriva det med sitt namn eller namnet på styrelsens medlemmar och mot att betala staten omkostnaderna för tryckningen m. m. (I Oregon, t. ex. är denna kostnad 125 kronor per sida.)

Väljarna få alltså pålitliga och förstahands upplysningar, och dessutom tvingar man politikerna och tidningarna att hålla sig till sanningen. Det är svårt att missleda eller skrämma folket, då det har tillfälle att få veta sanningen.

Innan valet äger rum, sändas provröstsedlar till väljarna, för att de skola få tillfälle att studera dem — och då särskilt titlarna på lagförslagen — innan de gå till valet.

Man bör lägga märke till, att den lagstiftande statsmakten (riksdagen) fortsätter sitt arbete som vanligt, och utför största delen av lagstiftningsarbetet alldeles som nu. Endast de frågor, varom befolkningen själv genom petition fordrar att bli hörd, komma under omröstning, och denna företages som sagt vid de allmänna valen, varför kostnaderna därför bliva högst obetydliga.

Den första stat som införde initiativ och referendum i sin grundlag var Syd-Dakota 1898. Att det lyckades kan direkt tillskrivas de organiserade jordbrukarna, och i själva verket äro jordbrukarna över hela landet så gott som enstämmigt anhängare av direkt lagstiftning, som initiativ och referendum med ett gemensamt namn kallas. Här nedan följa namnen på de stater, som infört systemet, och årtalen för införandet.

1898 — S. Dakota	1911 — Arizona
1902 — Oregon	— — California
1905 — Nevada	1912 — Nebraska
1906 — Montana	— — Washington
1907 — Oklahoma	— — Ohio
1910 — Arkansas	1913 — Michigan
1908 — Maine	1914 — Mississippi
— — Missouri	— — N. Dakota.
— — Colorado	

Därtill ha nästan alla dessa stater grundlagsenligt utsträckt systemet (initiativ och referendum) till att gälla även grevskapen samt lands- och stadskommunerna i deras lokala angelägenheter. Vidare ha åtskilliga stater, som ännu icke infört systemet i statslagstiftningen, givit kommunerna rätt att använda det. Och cirka 400 städer, som infört stadsstyrelse enligt det nya »fullmäktigesystemet», ha tillfogat dessa säkerhetsanordningar för att garantera folkets inflytande.

Rörelsen har en anmärkningsvärd livskraft. Omkring tjugu statsorganisationer, ledda av en kraftig nationell sammanslutning, verka oavslåeligt för införande av dessa och liknande reformer. En gång införda lära de bliva bestående, ty folket kommer icke att avstå sin makt.

*

Vid bedömandet av resultaten av den direkta folkstyrelsen genom initiativ och referendum tar man i allmänhet mest hänsyn till om folket på ett klokt sätt utövat sin rätt att förkasta och genomföra lagar, och de forskare och författare, som undervisa oss i dessa frågor, gå vid avgörandet av detta ut ifrån förutfattade synpunkter. De konservativa underskatta och de radikala överskatta — och där står man! Båda förbise vanligen det betydelsefullaste i hela saken. Det är icke så mycket vad folket gör, som det faktum att folket gör det självt, vilket på ett alldeles särskilt sätt ger det nya systemet dess särprägel.

Ingen kan tvivla på att det försiggår en politisk omdaning, något liknande en fredlig revolution, i dessa amerikanska stater och städer, där initiativ och referendum äro i användning. Där födes nytt hopp och nytt mod. Folket blir medvetet om makt- och frihetskänslan. Man nöjer sig icke längre med att lita på andra, man kan själv handla, — därav det nya modet, den nya handlingskraften och den sunda samhällsanda, som håller på att utveckla sig.

Intresset för de frågor som komma upp är ofantligt. Veckor och månader före valen anställer man utredningar och diskussioner, debatter och samtal i politiska kretsar, i jordbrukar- och arbetarorganisationer, i handels- och folkbildningsföreningar, i skolor och universitet, i kvinnoklubbarna, på landsvägarna, på gatorna i städerna, vid middagsbordet och omkring aftonlampan, överallt. En del av statsbiblioteken ha måst anskaffa hela nya avdelningar för att kunna tillfredsställa efterfrågan, så starkt är folkets begär efter vetande och upplysning angående de frågor, som skola avgöras.

Cirkuläret för offentliggörande av lagförslag är typen för denna upplysningslitteratur och det stormcentrum, omkring vilket hela denna folkuppfostrande verksamhet rör sig. Man kallar det »Väljarnas katekes». Tusenden av de bästa och

mest intelligenta medborgarna, som icke låta förnä sig att blanda sig i den vanliga politiken, taga verksam del i lösandet av de framförda frågorna. Många, många av dem arbeta gärna intensivt på utarbetandet och spridandet av petitioner om en lag, som ersätter en nödvändig reform som politikerna neka att skänka sin uppmärksamhet — åtminstone tills den blir mycket populär och agitation för den betyder framsteg. Dessa psykologiska och uppfostrande verkningar, tillika med möjlighet för ett nytt slags ledarskap, får man icke glömma bort. De äro i verkligheten de värdefullaste, såsom de andliga verkningarna alltid äro det.

Det nästa betydelsefulla »resultat», som i allmänhet förbises, är systemets verkan på de lagstiftande samhällsorganen. »Vi kunna icke genomdriva denna lag, den kommer att hänskjutas till referendum och förkastas» — är ett konstant omdöme bland lagstiftarna. Eller detta: »Vi kunna lika väl antaga denna lag; om vi icke göra det, driver folket igenom den genom initiativ. och hur går det sedan med oss?» Följaktligen ha i de stater, där initiativ och referendum införts, lagstiftarna blivit folkets tjänare, i stället för som förr dess herrar, och endast detta är mödan värt.

Vänder man sig nu till sakens mera konkreta och påtagliga sida, uppstår naturligen den frågan: »Vad slags lagar föreslår man? Vilka folklager sända ut petitionerna?» I allmänhet ha de lagförslag, varom man anställt omröstning, rört sig om viktiga ekonomiska, politiska och etiska frågor, som berört hela folkets välfärd i dess dagliga liv, d. v. s. de levande, brännande frågor, som tränga sig fram, och som det vanligen är svårt att få politikerna att lösa utan ändlös förhållning, stora ansträngningar och mycket ödande av tid, kraft och tålamod från folkets sida.

De förslag, som oftast framförts genom initiativ, ha egendomligt nog gått ut på att förbättra formerna för det representativa styrelsesättet och bevara det för korrupcion. Man har stiftat lagar, som minska farorna av partiväldet; som begränsa och fordra offentlig kontroll över de penningmedel som användas i valkampanjerna; lagar, som frantagit de politiska ledarna makten att utse kandidater och lagt den i väljarnes egna händer: lagar om återkallelserätt (recall), vilka sätta folket i stånd att genast kräva nytt val, genom petition, och genom omröstning avsätta valförrättaren, om denne visat sig partisk eller inkompetent; lagar om självstyrelse för stads- och landskommuner i lokala angelägenheter o. s. v. — Lagar som vidga folkets makt över styrelsen bli alltid antagna, åtminstone om de äro väl utarbetade.

Näst dessa frågor i frekvens komma de stora ekonomiska och etiska samintressen, som tiden överallt står ansikte mot ansikte emot. I Amerika som överallt gynnar skattesystemet de rika på bekostnad av folkets stora flertal. Följaktligen har folket i alla stater med direkt lagstiftning, där de alltså nu ha makt därtill, gripit sig an med detta problem, och många ändringar ha föreslagits, huvudsakligen i syfte att frigöra arbetet och beskatta privilegierna. — Genom sina diskussioner lär folket känna sanningen och en rättfärdig lösning av denna fråga står för dörren.

Alkoholfrågan är också ett ämne som alltid står på dagordningen. Några stater och städer besluta att avskaffa spirituosa-handeln, andra att inskränka och reglera konsumtionen, men överallt motarbetar man de krafter, som stå bakom handeln med alkohol, och driver dem ut ur politiken.

Med tillhjälp av initiativ ha åtskilliga stater försäkrat sig om kvinnornas deltagande i politiken, det som just nu är dagens brännande fråga. Lagar som för-

bättra arbetande mäns, kvinnors och barns rättsställning och arbetsvillkor, föreslås ofta, liksom lagar till nytta för landtbrukarna. Dessa klasser ha vunnit mycket. I själva verket ha initiativ och referendum i Amerika inga säkrare anhängare och understödjare än de organiserade farmarna och arbetarna.

Folket gynnar lagar och bevillningar till främjandet av undervisningen, men är emot militära föranstaltningar. I allmänhet synes det vara för den lagstiftning, som gagnar det stora flertalet och emot speciella privilegier. Mycket få likgiltiga frågor komma upp.

De som företrädesvis sätta igång petitioner, äro de stora lantbrukar-, arbetar- och reformföreningarna, de människor, som arbeta för att gagna mänskligheten och göra världen bättre att leva i. De reaktionära krafterna mobilisera även någon gång, som de ha rätt att göra, men måste underkasta sig majoritetens beslut. Inga ljusskygga metoder hjälpa här. Kampen för framåtskridandet föres på öppen mark.

I sina beslut har folket blivit en missräkning både för de längst gående radikalerna och för den yttersta högern. De ha gått i en riktning, som man skulle kunna kalla uppbyggande framåtskridande. Man antager inte en reform, förrän man är förvissad om att den ger vad man behöver och kommer att göra nytta. Men när man fattat sitt beslut, kan saken icke, som hittills, förhalas år ifrån år. Det faktum att man, såväl i Schweiz som Amerika, någon gång förkastar nya reformer, som folket ännu ej förstår, har föranlett många att ange referendum såsom alltför konservativt. Dessa kritiker förbise, att dessa samma en gång förkastade reformer kunna tagas upp på nytt, godkännas vid en senare omröstning eller genomföras av den lagstiftande församlingen, och sålunda föras ut i livet många år innan de kunnat förverkligas enligt det gamla systemet. De glömma, att lagar som icke vila på den allmänna meningen svårigen kunna hållas vid makt utan bliva ineffektiva. De förbise det faktum, att då en majoritet har antagit en ny lag, denna i och med detta vunnit erforderlig styrka och beständighet. Sålunda blir den direkta lagstiftningen även administrationen till mycken och betydelsefull hjälp.

Men blir det icke för många frågor, som föreläggas folket, och är detta tillräckligt intelligent? Folket kommer alltid i längden, om det blott får tillfälle därtill, att sköta sina egna angelägenheter bättre än någon vald eller ärvd regeringsmakt skulle kunna det. Detta är ett faktum, som tusende års historia odisputabelt visar oss. De privilegierade frukta icke folkets okunnighet utan dess intelligens. Tills dato hava 44 statsomfattande val hållits i 15 stater, där folket kunnat framlägga lagförslag genom petitioner. Tillsammans 285 frågor av alla slag hava varit under omröstning, eller i genomsnitt 6.5 vid varje val. Endast vid fyra tillfällen hava för många frågor framkommit, och den lätthet varmed folket fattat sina beslut har förvånat kritiken.

Och väljarna äro ytterst intresserade. Rösträkningen ger vid handen, att 75 procent av väljarna rösta för eller mot varje lag, som hänskjutes till dem; 88 procent rösta om de viktigaste sakerna och 68 procent t. o. m. om de mera oväsentliga angelägenheterna. De som icke ge uttryck åt sin mening äro de okunniga och obildade, som icke kunna intresseras för principer, men väl kunna drivas samman när det gäller att stöda personer och partier. Det naturliga resultatet blir då att, utan att något villkorligt förbud lagt hinder i vägen för deras deltagande, de okunniga och likgiltiga väljarna av sig själva försvinna ur det offentliga livet, så att

besluten komma att fattas av de intelligenta och kompetenta -- de verkliga medborgarna.

Så skall alltså till sist folkstyret försöka sin lycka. Under århundraden ha folken böjt sig för budet att regering och styrelse voro uppgifter för de bästa och visaste och något vida över förmågan för det stora flertalet. Världen har prövat despotism, monarki, konstitutionell monarki och valrepubliker --- alla hava misslyckats med att stifta fred och rättvisa. Folken fordra nu omedelbar makt. Detta är det sista steget, och initiativ och referendum lämna oss medel till detta ändamål. Som Theodor Curti, en av Schweiz' ledande statsmän och förutvarande redaktör av »Frankfurter Zeitung», en gång yttrat: »Initiativ och referendum är icke en princip, som endast vidkommer två eller tre land, den angår alla land. Den är ett politiskt varsel, den betecknar ett folkens allmänna uppvaknande till insikt om sin rätt att själva uppbygga staten. Detta varsel och detta uppvaknande har en historisk bakgrund och skall bliva en levande länk i den framtida utvecklingen av världens folkslag, åtminstone är jag övertygad om, att detta system för lagstiftning skall följa det allmänna antagandet av engelsk parlamentarism och eventuellt fullkomna eller ersätta denna.
